

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Гороховатська М.Я.

Президія Національної академії наук України

Важливість інноваційного розвитку та імплементація інноваційної стратегії є давно відомим і незаперечним чинником економічного розвитку будь-якої країни. Присутність у багатьох міжнародних програмах та організаціях інноваційної складової, окремих підпрограм та системи заохочень до участі в них зумовлена глобалізацією світових ринків, необхідністю постійно підтримувати конкурентоспроможність промислової продукції, швидко реагувати на зміну ринкових тенденцій.

Європейський союз приділяє постійну увагу інноваційній діяльності в будь-якому секторі для збереження конкурентоспроможності Європи порівняно з Америкою та економіками східних країн, що швидко набирають силу. При цьому в керівництві Єврокомісії існує чітке усвідомлення того, що інноваційна політика приносить значущі результати тільки через тривалий час, але це саме той шлях, яким слід йти [1].

В Шостій рамковій програмі досліджень та технологічного розвитку Європейської комісії (РП 6), яка зараз знаходиться у своїй завершальній стадії, інноваційний розвиток та інноваційна діяльність посідають дуже важливе місце. Розвиток досліджень в рамках інноваційної політики ЄС, її підтримка на регіональному рівні було визначено одним з ключових завдань зміцнення основ Європейського дослідницького простору та його структуризації [2]. Підсилення та стимулювання взаємодії дослідницьких установ в сприятливому інноваційному просторі забезпечується проведенням відповідних заходів і заохоченням намірів перетворити результат досліджень на корисний і комерційно привабливий продукт. Для цього з загального бюджету РП 6 в майже 17 млрд. Євро на підтримку досліджень та розвиток інноваційної політики було виділено 55 млн. Євро, що дозволило включити практично в кожний тематичний пріоритетний напрям розділ, присвячений інноваціям у даній сфері, а також здійснювати роботу з розробки стратегії подальшого інноваційного розвитку [2]. Інноваційна програма в РП 6 спрямована, в першу чергу, на розвиток та підтримку малого і середнього бізнесу, але не виключає залучення до неї також великих промислових компаній та підприємств у співпраці з дослідницькими підрозділами університетів, академічних та інших наукових установ.

У 2000 році Радою Європи було ухвалено Лісабонську стратегію щодо створення до 2010 року найбільш конкурентоспроможної, заснованої на знаннях, економіки Європи. На її виконання Європарламент спільно з Європейською комісією започаткували нову Рамкову програму конкурентоспроможності та інновацій (СІР) з передбаченим бюджетом в 2,41 млрд. Євро на період 2007-2013 рр. Зазначена програма паралельно з наступною Сьомою рамковою програмою Єврокомісії передбачає об'єднання зусиль підприємництва, малого та середнього бізнесу, розвитку та застосуванню інформаційних технологій, нових енерготехнологій тощо. Підтримка освіти, досліджень на передових напрямках науки разом з прикладними дослідженнями та розвиток інновацій визначена як трикутник знань, який сприятиме стратегії зміцнення основ Європейського дослідницького простору.

В просуванні інноваційної продукції на ринки Європи надзвичайно важливу роль відіграють так звані Центри передачі інновацій (IRC). Перші з них були започатковані на конкурсній основі, як проекти РП 4, в декількох країнах Європи ще в 1995 році за підтримки Європейської комісії. Метою створення таких структур була на той час організація пан-Європейської платформи для стимулювання транснаціонального трансферу технологій та просування інноваційного обслуговування. Експеримент виявився надзвичайно успішним, і надалі IRC подовжили свою діяльність вже на постійній основі. За п'ять років, взаємодіючи в тісній кооперації між собою, ці центри надавали допомогу у проведенні більш як 12,5 тисяч переговорів з трансферу технологій,

а їх послугами у пошуку новітніх технологій та застосування своїх результатів досліджень користувалися приблизно 55 тисяч компаній та організацій. Сьогодні в Європі діє 71 регіональний IRC. У співпраці з 220 партнерськими організаціями, які охоплюють 33 країни, включаючи 25 держав - членів ЄС, а також Болгарію, Румунію, Ісландію, Ізраїль, Туреччину, Норвегію, Швейцарію та Чилі, вони представляють собою надзвичайно потужну мережу для розвитку та просування на світові ринки інноваційного продукту, створеного як в Європі, та і за її межами [3]. Сфера діяльності цих структур включає надання консультацій з пошуку партнерів для комерціалізації результатів наукових досліджень, підготовку до підписання угод, ліцензій, умов використання нових технологій тощо. Досвід діяльності Центрів передачі технологій детально розглянутий у [4].

Інноваційний компонент став свого часу ключовим у діяльності Координаційної європейської мережі промислового розвитку і досліджень EUREKA. Вона включає як промисловість, так і дослідницькі інститути та університети і ставить за мету створення передових технологій, результатом впровадження яких є нові вироби і процеси, розроблені для цивільних потреб. Ця мережа об'єднує більш як 2000 компаній з 29 європейських країн, у тому числі 1200 малих і середніх підприємств, майже 500 дослідницьких інститутів та близько 300 університетів. Увага EUREKA зосереджується на проектах в будь-якій галузі технологій, що можуть бути реалізовані на кооперативній основі за участю декількох країн.

Особливістю програми EUREKA є ринкова спрямованість проектів, що виконуються учасниками різних країн. Загальний обіг коштів у програмі в 2004 році склав біля 8 мільярдів Євро. Згідно зі статистичними даними, частка фінансування програми EUREKA у внутрішньому валовому продукті країни складає 0,061% в Голландії, 0,047% в Словенії, 0,040% в Франції, 0,038% в Бельгії, 0,022% в Чеській республіці та 0,020% в Фінляндії. Особливість правил фінансування проектів програми EUREKA полягає у формуванні місцевих бюджетних можливостей для виконання окремої частини проекту. При цьому гроші не перетинають кордонів, і кожна країна фінансує свою частку проекту. Державне фінансування проектів EUREKA у співвідношенні від 30% до 70% з приватним капіталом дозволяє залучити позабюджетні кошти та сприяти інноваційному розвитку країни.

Україна стала асоційованим членом програми EUREKA вже у 1993 році, а з 2006 року стала її повноправним членом. За цей час вона брала участь у реалізації 13 проектів за напрямками «Довкілля», «Нові матеріали», «Транспорт», «Медицина і біотехнології», «Інформаційні технології» та «Енергетика». Перший з успішних проектів за участю Східноукраїнського національного університету (м. Луганськ) виконувався спільно з партнерами Польщі, Чехії, Швеції і завершився у 2000 році створенням дослідного зразку автоматичної роторної лінії. В результаті виконання цього проекту було створено продукт, готовий до споживання на ринках Європи [5].

Інноваційний компонент відіграє значну роль у визначенні до фінансової підтримки, а, по суті, отриманні грантового забезпечення досліджень за програмами таких міжнародних організацій як INTAS, Фонд цивільних досліджень та розвитку США (CRDF), Український науково-технологічний центр.

Спільні конкурси INTAS на отримання «інноваційних грантів» для застосування результатів наукових досліджень проводяться вже декілька років. При цьому слід звернути окрему увагу на те, що ці конкурси фінансуються не виключно INTAS, але спільно з державними інституціями тієї країни СНД, в межах якої вони проводяться. Тільки в поточному році конкурси інноваційних проектів відбулися спільно з Казахстаном та Росією. Їх мета задекларована як допомога у створенні міжнародних консорціумів між країною СНД та партнерами з країн INTAS для просування на ринки науково-технічної продукції, інноваційного продукту, технологій та послуг, що мають визначне економічне та соціальне значення [6]. Слід зазначити, що українські науковці також можуть долучатися до цих програм, але кількість українських інноваційних проектів надзвичайно мала. Як приклад можна навести проект з розробки сенсорної системи для аналізу напруги

та пошкоджень у технічних конструкціях, що здійснювалася вченими Інституту металофізики НАН України.

Фонд цивільних досліджень та розвитку США працює в Україні вже понад 10 років. Через декілька років своєї діяльності він започаткував, окрім фінансування суто науково-дослідних проектів, так звані «спеціальні програми». Серед них – програми “Перші кроки до ринку” та «Наступні кроки до ринку». Основне їх завдання полягає в стимулюванні інновацій та розвитку виробництва шляхом виконання нових спільних проектів із досліджень і розробок між комерційними компаніями США і науковцями та інженерами колишнього Радянського Союзу. Гранти за цими програмами фінансують невеликі науково-дослідні проекти, що дозволяють американським комерційним компаніям і університетам, інститутам та компаніям країн-реципієнтів розпочати спільну роботу. Як правило, відібрані проекти дозволяють оцінити можливості, перевірити технології та комерційний потенціал, здійснювати дослідження ринків з точки зору подальшої більш масштабної співпраці в галузі комерційних досліджень і розробок [7].

Нова ініціатива з просування на зовнішні ринки науково-технічної продукції, що є результатом досліджень, здійснюваних за підтримки Українського науково-технологічного центру, щойно започаткована в Україні. Її результатом має стати підготовка кадрів та інфраструктури, яка здатна зблизити розробників інноваційних технологій, продукції послуг та користувачів. Для цього необхідним вважається надання науковцям можливості широко представляти результати своїх розробок на ярмарках технологій, виставках, надавати необхідні послуги з захисту інтелектуальної власності підготовки та оформлення контрактів тощо.

Цікавим в сенсі здійснення інноваційної політики є приклад та досвід країн - кандидатів на вступ до ЄС. Турецька Республіка, яка за останні роки збільшила фінансування науково-дослідницького сектору майже вдесятеро, запроваджує при цьому різноманітні механізми підтримки інноваційної діяльності організацій. В цілому підтримку компаній та організацій, що працюють у сфері досліджень і розвитку цієї країни, здійснює Фонд розвитку технологій. Оскільки ступінь реалізації проектів та доведення їх до стану серійного виробництва продукції часто лімітована відсутністю або нестачею коштів саме на стадії комерціалізації, останнім часом було впроваджено нову стратегію. Вона передбачає низку пільг та заохочень, що надаються на стадії реалізації проектів, отримання прототипу та його подальшої комерціалізації. Серед них – залучення декількох фірм до спільної реалізації проектів, що зменшує ризики з виконання проекту; так звана «передінкубаційна» фінансова підтримка, тобто складання бізнес-плану, схеми реалізації проекту, консультації молодим підприємцям та науковцям; надання стартового капіталу для започаткування реалізації проекту; окрема підтримка проектів з альтернативних енергетичних джерел. Всі зазначені фінансові підтримки надаються на певний термін і передбачають їх повернення. До розробок з подальшою перспективою комерціалізації залучаються не тільки вітчизняні, але й зарубіжні компанії та установи. В науковому Мармара-центрі створено «вільну технологічну зону». Ця назва містить в собі поєднання вільної економічної зони, діяльність якої передбачає залучення іноземних компаній до створення та впровадження інноваційних технологій на пільгових умовах, переносу їх у серійне виробництво на території Туреччини.

Участь у міжнародних інноваційно спрямованих проектах серед установ НАН України поки що залишається досить низькою. Хоча усвідомлення виходу на зовнішні ринки з пропозиціями інноваційної продукції є вже давно. На необхідності створення Міжнародного центру з інноваційних технологій для підтримки наукових досліджень, які проводяться в національних академіях наук, зокрема, наголошувалося ще у 2002 році на конференції представників національних академій наук країн – учасників Організації Чорноморського економічного співробітництва [7].

Перші кроки в цьому напрямі зроблені нашою Академією на шляху створення Центрів передачі технологій з країнами Сходу, які виявилися готовими до сприйняття

нових науково-технічних розробок. Так у 2004 році було створено два таких спільних центри: В'єтнамсько-український центр співробітництва в галузі науки і технології В'єтнамської академії наук та Національної академії наук України та Корейсько-український Центр співробітництва в галузі промислових технологій за участю Національної академії наук України, Міністерства торгівлі, промисловості та енергетики Республіки Корея та Корейського інституту промислових технологій (KITECH) Республіки Корея. Базовою установою обох з них було визначено Інститут електрозварювання ім. Є.О.Патона, і перші проекти вже виконуються. Нещодавно створено Міжнародний центр передачі технологій та індустріальну базу досліджень та розвитку НАН України в м. Цзясин (КНР).

Таким чином, приєднання до міжнародних наукових програм, які у різноманітний спосіб підтримують інноваційний розвиток, вивчення їх можливостей та досвіду участі інших країн дозволить розширити можливості наукових та науково-технічних установ України. З іншого боку, підтримка з боку держави створення та розширення мережі інноваційних центрів, проведення інформаційних заходів з обміну технологіями, ідеями, досвідом, безумовно, сприятиме більш глибокому усвідомленню та просуванню інноваційної ідеології як такої в суспільстві.

1. European Innovation. Communication and information Unit, European Commission's Enterprise and Industry DG, March 2006.
2. Innovation Regions in Europe network. European Commission, IRC-IRE Central Unit, May, 2006
3. Work Programme "Research and Innovations" <ftp.cordis.europa.eu/pub/fp6/docs/wp/sp2/>
4. <http://irc.cordis.lu/ircnetwork/network.cfm>
5. В.П. Соловьев. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике. – К.: «Феникс», 559 С.
6. Програма міжнародного науково-технічного співробітництва EUREKA: сучасний стан розвитку в Україні та в Європі. Редактор П.С.Смертенко, Київ, Науковий світ, 2004
7. www.intas.be
8. www.crdf.org.ua
9. Conference of Representatives of the National Academies of Sciences of the BSEC Member States/ Documents and Proceedings, Athens, 2002, p. 115